

(d)

**QUÈ HI FA UN ANDROGIN COM TU
EN UN PLANETA COM AQUEST?
ALTERITAT, CIÈNCIA-FICCIÓ I GÈNERE A *THE LEFT HAND OF
DARKNESS*, D'URSULA K. LE GUIN**

PAU PITARCH FERNÁNDEZ
Universitat Autònoma de Barcelona

Com tants altres gèneres de la cultura popular urbana contemporània, la ciència-ficció ha romàs molt de temps fora del camp d'interès dels estudis acadèmics. A part dels prejudicis habituals contra qualsevol manifestació cultural categoritzada com a "massiva", la ciència-ficció ha compartit amb altres gèneres com la literatura fantàstica l'etiqueta deslegitimadora de producte "escapista". Les evidents distàncies temporals i espaials entre els móns descrits a aquests gèneres literaris i els de la literatura canònica han ajudat a reforçar aquesta idea, reduint la imatge del gènere a una forma vagament didàctica per ensenyar als infants nocions bàsiques de termodinàmica o a una variant barata del mai no massa prestigiós gènere de la profecia visionària. Des del punt de vista dels estudis de gènere, a més, el *corpus* de la ciència-ficció està farcit d'imatges i models obertament masculistes, que donen forma a un model ideològic de gènere profundament conservador. A més de produir icones com la Princesa Leia en biquini, però, la ciència-ficció també ha desenvolupat un conjunt de textos i motius que problematitzen el sistema hegemònic de gènere, com és el cas de la novel·la que m'interessa analitzar en aquest article: *The Left Hand of Darkness* (1969) d'Ursula K. Le Guin.

Una de les definicions clàssiques de la ciència-ficció (Suvin, 1979) centra les bases del gènere en l'experiència dual i la interacció de coneixement/estranyament (en un sentit no llunyà del descrit per Shklovsky) que es produeix en la seva lectura. El món de la ciència-ficció no seria construït mitjançant l'extrapolació prospectiva del futur, sinó a partir de la interacció del material ficcional amb experiència de món del seu públic. Les *Martian Chronicles* de Ray Bradbury, per posar un exemple clàssic, no són tant una projecció de com podria ser una colònia humana a Mart el 2026 com una mirada a allò que eren els EUA de la postguerra. Com descriu la mateixa Le Guin a la introducció a *The Left Hand of Darkness*:

Yes, indeed the people in it are androgynous, but that doesn't mean that I'm predicting that in a millenium or so we will all be androgynous, or announcing that I think we damned well ought to be androgynous. I'm merely observing, in the peculiar, devious, and thought-experimental manner proper to science fiction, that if you look at us at certain odd times of day in certain weathers, we already are. (Le Guin, 1969: s.p.)

És el reconeixement de l'existència de possibilitats no realitzades en el món "real" allò que porta al seu desenvolupament en forma de món ficcional "futur".

La diferència clau entre la literatura mimètica i la de ciència-ficció, per seguir amb la terminologia de Suvin, és la presència en la segona del *novum*, un o més punts de diferència estructural entre el món ficcional i el món "real". El *novum* pot ser una tecnologia, un medi ecològic o un mode de sexualitat diferents però, en qualsevol cas, la seva força rau tant en la meravella de la novetat respecte a la realitat convencional, com en el seu potencial d'oferir un espai de reflexió sobre aquesta realitat a través de l'exploració sistemàtica de les conseqüències i possibilitats de la diferència. En paraules de la novel·lista i crítica Gwyneth Jones (1999: 6), "there is nothing like constructing a world, or recognising a constructed world, for teaching you to see your own world as a construct".

En aquest sentit, la literatura de ciència-ficció ofereix un espai potencialment interessant per als estudis de gènere com és l'experiència de l'alteritat. La funció simbòlica clau del *novum* de la ciència-ficció és, segons Roberts (2000: 25), la representació de l'encontre amb la diferència i, en aquest encontre, "to foreground precisely the ideological constructions of Otherness". Una de les característiques més atractives del gènere en aquest aspecte es la dimensió macroestructural d'aquest encontre. En la seva formulació clàssica dins el gènere, la trobada amb "l'extraterrestre", l'aliè, no implica únicament dos individus sinó dos universos diferents. De la mateixa manera, la transformació que aporta sempre una trobada "a la tercera fase", no es limita a l'esfera personal, sinó que afecta tot el sistema identitari i cultural de la persona. L'efecte desfamiliaritzador de la combinació de conegut i estrany abans citada permet fer visibles les categories naturalitzades de la identitat i, si el *novum* afecta directament les qüestions de gènere, ofereix la possibilitat de desmuntar sistemàticament la il·lusió de coherència de la cultura binària masclista i deixar al descobert l'accidentalitat de la "natura" dels gèneres tals com els coneixem.

És important recordar que *The Left Hand of Darkness* no és un text obscur o marginalitzat dins de la història de la ciència ficció escrita en anglès. En el moment de la seva publicació, va rebre el reconeixement tant de la crítica com del públic en forma dels dos premis literaris més importants del mercat de ciència ficció nord-americana: el Premi Nebula de l'associació Science Fiction Writers of America i el Premi Hugo, escollit per votació

pública i presentat a la XXVIII World Science Fiction Convention. De fet, Le Guin és l'única escriptora (o escriptor) que ha aconseguit posar d'acord a col·legues i públic lector en més d'una ocasió: el seu altre clàssic *The Dispossessed* va rebre també ambdós premis, a més del Locus Award (inaugurat el 1971). La novel·la no és doncs una excepció excèntrica al sistema literari de la ciència-ficció, sinó que s'ha convertit en un dels seus *modern classics* i ha donat a la seva autora una posició central en el cànon del gènere.

Una de les constants en l'obra de Le Guin ha estat l'exploració de formes alternatives d'organització social a través de la ficció. La seva formació en el camp de l'antropologia es fa evident en el detall i la complexitat de les cultures que descriuen els seus textos. Dins d'aquestes "etnologies de ficció" hi abunden les descripcions de societats que interpreten culturalment el gènere d'una manera diferent a la que s'ha establert en el món occidental. *The Birthday of the World* (2002), la seva darrera recopilació de narracions breus, n'inclou diversos casos interessants, a més de "Coming of Age in Karhide", conte situat al món de *Left Hand of Darkness*. El volum conté, per exemple, "Unchosen Love" i "Mountain Ways", ambdós ambientats al planeta O, on les possibilitats sexuals es determinen no a partir de la diferència genital sinó segons la pertinença dels individus a un dels dos grans clans tradicionals. Els matrimonis a O estan compostats per quatre persones, un home i una dona de cada clan, i quatre possibles parelles sexuals (dues homosexuals i dues heterossexuals). És complicat però, quin matrimoni no ho és?, es pregunta Le Guin al pròleg dels relats.

Una altra narració, "The Matter of Seggri", recopila diversos informes y testimonis sobre un planeta on la proporció de naixements d'homes i dones presenta un enorme desequilibri a favor de les segones i l'únic paper de la minoria masculina és engendrar infants. En una hilarant inversió de la resistència contra el moviment feminista, el conte presenta els conflictes que apareixen quan alguns homes de Seggri intenten incorporar-se al món exclusivament femení de la ciència, la tècnica o la política i la reacció tradicionalista contra aquest canvi, apel·lant a "the proper place of men, male capacities and limitations, gender as destiny" (Le Guin, 2003: 62).

The Left Hand of Darkness és un altre exemple d'aquests models alternatius de gènere. El centre de la narració el constitueix Genly Ai, enviat de l'Ekumen¹ al planeta Gethen, anomenat també Winter, pel seu particular clima monoestacional. La novel·la està bastida a partir de fragments de gèneres molt diversos (informes d'exploració, notes de camp, diaris personals, transcripcions de mites i contes folclòrics), però l'acció de la

¹ L'Ekumen of Known Worlds és una particular lliga de cooperació entre planetes habitats per éssers humans que forma el trasfons de la majoria de les novel·les de ciència ficció de Le Guin. L'Ekumen estableix el primer contacte amb nous móns a través de *Mobiles*, homes o dones que es presenten com a ambaixadors/observadors de la lliga. Les i els *Mobiles* arriben sempre en solitari al nou planeta, per evitar tota aparença d'amenaça exterior de cara als seus habitants.

novel·la es pot resumir en poques línies. Genly intenta convèncer la cort de Karhide, un dels diversos estats feudals de Gethen, d'unir-se a l'Ekumen. Desgraciadament per a l'explorador, el seu valedor a la cort, Estraven, cau en desgràcia i ha de fugir del país, condemnant al fracàs la seva missió diplomàtica. Després d'abandonar Karhide, Genly prova de convèncer els líders del país veí, Orgoreyn, on s'ha exiliat el seu antic aliat, però només aconsegueix que el prenguin per un boig/espia/pervertit i el tanquin en un camp de concentració. Estraven l'ajuda a escapar i junts travessen més de mil dos-cents quilòmetres de territori polar per fugir d'Orgoreyn i tornar a Karhide. Gràcies al sacrifici final del seu salvador, Genly aconsegueix complir la seva missió i incorporar Karhide, i ulteriorment tot el planeta, al si de l'Ekumen.

Gethen està habitat per un tipus especial d'humans que són el resultat d'un suposat experiment genètic anterior que els ha dotat d'una fisiologia sexual andrògina única: la sexualitat de l'individu només es manifesta durant el període de *kemmer*, entre dos i cinc dies del cicle lunar, durant els quals és capaç de tenir relacions sexuals i procrear. Els individus posseeixen tant genitals masculins com femenins en estat latent, i en cada període de *kemmer* es poden manifestar uns o els altres indistintament. Durant el període de *somer* (els dies del cicle que no corresponen al *kemmer*), el gènere i la sexualitat no juguen absolutament cap paper en la vida biològica o cultural dels habitants de Gethen.

Des del punt de vista de la història literària, *The Left Hand of Darkness* és interessant precisament per l'impacte que va tenir el seu ús d'aquest *novum* de gènere. Part de la crítica va rebre durament la novel·la, apuntant especialment els seus defectes com a "text feminista", fet que va portar l'autora a publicar un article titulat "Is Gender Necessary?" (Le Guin, 1989b), escrit el 1976 i ampliat el 1987, en què responia a les crítiques i explicitava la seva posició davant el text. La versió de 1987 canvia alguns matisos importants, com la qüestió d'utilitzar el pronom masculí de tercera persona com a pronom genèric per a referir-se als individus andrògins, i mostra un reposicionament simptomàtic respecte a afirmacions que s'apropen a un essencialisme de la diferència genèrica, encarnada en un "principi femení". Si Le Guin (1989b: 11-12) declarava el 1976: "To me the "female principle" is, or at least historically has been, basically anarchic. It values order without constraint, rule by custom not by force", la reescriptura del paràgraf el 1987 mostra una visió més contingent del terme i la seva història: "The "female principle" has historically been anarchic; that is, anarchy has historically been identified as female. The domain allotted to women –"the family", for example– is the area of order without coercion, rule by custom not by force".

Potser una de les raons principals per a la vivesa del debat crític a l'entorn de la novel·la és la natura i l'objectiu de "l'experiment intel·lectual" que intenta desenvolupar a través del *novum* de la sexualitat a *la* Gethen. Le Guin (1989b: 9-10) fa explícits els termes de l'experimentació:

The subject of my experiment, then, was something like this: because of our lifelong social conditioning, it is hard for us to see clearly what, besides purely physiological form and function, truly differentiates men and women. [...] I eliminated gender, to find out what was left. Whatever was left would be, presumably, simply human. It would define the area that is shared by men and women alike.

No és difícil d'imaginar que qualsevol intent d'arribar a una abstracció de la "humanitat" per sobre de categories com dona/home està destinat a trobar infinitat de paranys i punts cecs que posen en perill la integritat de l'experiment. Una categoria tan central com el gènere permea tota la nostra concepció cultural de la "humanitat" i l'afecta, fins i tot quan intentem prescindir-ne. En aquest sentit la novel·la estava condemnada des del principi per la seva ambició: és difícil d'escapar del llast de segles d'identificació no problematitzada d'allò humà amb allò masculí, encara que ens trasludem a l'altra punta de la galàxia.

En un segon terme, la literatura de ciència-ficció té una connexió històrica íntima amb la descripció d'utopies filosòfiques i polítiques. A la vista de la fertilitat que el mode u-/dis-/eutòpic ha demostrat dins el gènere, no és estrany que part de la crítica hagi llegit aquest ja prou delicat "experiment intel·lectual" com a proposta política més o menys simbòlica. Bucknall (1981: 65), per exemple, la parafraseja així:

If there were no real distinction between women and men, there could be no fear, no arrogance, no mistrust between the sexes. There could be no double standard because there would be no second sex. [...] Old enmities and misunderstandings could be forgotten and there could be unity among people.

Tot i que els habitants de Gethen no es presenten com a avantpassats dels éssers humans bisexuals sinó com el resultat d'un experiment genètic indeterminat, aquesta "pulsio utòpica" tan familiar al públic de la ciència ficció² s'ha relacionat amb la rica tradició existent de figures andrògines en els mites d'origen de moltes cultures. Aquesta relació ha portat a nombroses lectures crítiques que analitzen la pertinença o la utilitat política de *The Left*

² Les utopies que tracten directament les relacions de gènere han format una part important de la literatura de ciència ficció des dels seus inicis. *The Female Man* (Joanna Russ, 1975), *Woman On The Edge of Time* (Marge Piercy, 1976) o *The Handmaid's Tale* (Margaret Atwood, 1985) són alguns dels títols que han obtingut més ressò. Vid. Albinski (1988), Tower Sargent (1983).

Hand of Darkness com a utopia de gènere o mitologia alternativa.³ Parker Rhodes (1983: 109-111), per exemple, detalla els biaixos patriarcals que invaliden l'ús de la figura de l'androgin per arribar a un ideal d'humanitat "essencial" més enllà del gènere. Entre altres aspectes, apunta la mitologia heterosexista subjacent a la idealització de l'androgin com a origen de la humanitat, en tant que implica que un home o una dona són deficients com a individus i només atenyen la seva dimensió completa en la reunió dels dos gèneres en la parella heterosexual. Per aquestes i altres raons, crec que qualsevol lectura de la novel·la com a manifest o proposta utòpica feminista està condemnada, si no al fracàs, sí a enfrontar-se de manera incerta a molts problemes que tenen a veure la relació entre les diferències anatòmiques i la seva codificació cultural en categories com "masculí" i "femení". Llegir els éssers que habiten Gethen com una sublimació ideal de la humanitat amaga la complexitat del tractament en la novel·la de les oposicions monisme/dualisme o jo/altre, que trobo focus més interessants per a una lectura fructífera del text.

Com gairebé tots els textos que es converteixen en "clàssics" d'un gènere determinat, *The Left Hand of Darkness* parteix de la matriu genèrica de la ciència-ficció per subvertir-la i enriquir-la alhora a través de la transformació d'alguns dels seus motius tradicionals. L'escenari clàssic de l'arribada d'un visitant exterior a un planeta, per exemple, no va acompanyat del motiu habitual del xoc tecnològic. Genly, com a ambaixador de bona voluntat, no impressiona els seus hostes ni genera desequilibris violents en la societat d'acollida introduint-hi una tecnologia superior. L'únic objecte que apunta en aquesta direcció, el comunicador que posseeix l'enviat per establir contacte amb els seus supervisors de l'Ekumen, apareix comptades vegades en la narració i no hi juga cap paper clau.

Indirectament associat al motiu anterior, és també notable l'absència total de conflictes bèl·lics a Gethen. Els dos estats descrits al text estan evolucionant lentament d'un model para-feudal a una estructura similar a l'estat-nació centralitzat europeu dels segles XIX i XX, però la ideologia i la maquinària de la guerra encara no han fet la seva aparició plena al món de la narració. La mateixa autora ha repetit en diversos llocs que el primer impuls per escriure la novel·la va venir de la idea de crear una societat que no hagués conegut mai la guerra. No és que el conflicte bèl·lic sigui un ingredient indispensable de la ciència-ficció, però des de *War of the Worlds* fins a *Starship Troopers*, la violència a gran escala ha estat un dels escenaris preferits pel gènere per a desenvolupar les seves històries i

³ Vid. Brown (1986), Jameson (1986), Parker Rhodes (1983). Le Guin (1989b: 16), però, nega explícitament el caràcter utòpic de la novel·la: "Finally the question arises, Is the book a Utopia? It seems to me that it is clearly not; it poses no practicable alternative to contemporary society, since it is based on an imaginary, radical change in human anatomy. All it tries to do is to open up an alternative viewpoint, to widen the imagination, without making any very definite suggestions as to what might be seen from that new viewpoint. The most it says is, I think, something like this: if we were socially ambisexual, if men and women were completely and genuinely equal in their social roles, equal legally and economically, equal in freedom, in responsibility, and in self-esteem, then society would be a very different thing".

coronar els seus herois. Le Guin, però, deixa de banda des del principi l'entorn bèl·lic, el que no vol dir que faci desaparèixer la violència. Com ja he dit abans, la novel·la dista molt de ser una utopia i els habitants de Gethen demostren de manera inconfusible la seva humanitat diverses vegades convertint-se en els depredadors més efectius dels seus congèneres. Allò que Le Guin fa inexistent al planeta és la dimensió simbòlica col·lectiva de la violència exercida per un estat i, en conseqüència, la possibilitat d'una figura guerrera heroica masculina en el seu model clàssic. A l'article "American SF and the Other" (Le Guin, 1989a) refusa explícitament l'ús d'aquest tipus de poder com a camí de realització de l'heroi/mascler-alfa dins l'autoritarisme d'un "patriarcat de babuins".

L'absència dels motius genèrics anteriors fa, crec, que el text guanyi en el nivell individual la intensitat que no fa servir per al col·lectiu i que el motiu de la "trobada amb allò aliè" ocupi el lloc central de la novel·la. En aquest aspecte, la ciència-ficció mostra un deute important amb un dels gèneres que històricament li van servir de predecessors: la narració de viatges. Les descripcions de les meravelles transoceàniques, gènere desenvolupat des de l'antiguitat clàssica, donen forma a una sèrie de possibilitats discursives i *topos* recurrents, que forniran la ciència-ficció de molts dels recursos que desenvoluparà posteriorment.

En relació a aquest model textual, com apunta lúcidament Scholes (1986: 40), una de les grans virtuts dels textos de Le Guin és que eviten que l'observador es converteixi en pura percepció no corporitzada. La veu narradora del relat de viatges pot ocupar en alguns casos una posició fal·laçament objectiva, un centre de visió que es creu a-discursiu, des de la qual obviar la seva pròpia posició i agència sobre el món que descriu i, conscientment o no, atorgar un valor de veritat factual a la seva visió per sobre de les possibles respostes de l'objecte observat. En l'obra de Le Guin, però, és sempre evident com el contacte amb l'Altre afecta essencialment l'individu observador i en modifica la seva auto-percepció. Les mirades viatgeres de l'escriptora parlen tant d'allò que veuen com de com ho veuen i de com aquesta experiència els porta a replantejar-se la pròpia posició, sempre dins del món que descriuen. Genly fa una reflexió explícita en aquest sentit en el primer capítol de la novel·la:

Though I had been nearly two years in Winter I was still far from being able to see the people of the planet through their own eyes. I tried to, but my efforts took the form of self-consciously seeing a Gethenian first as a man, then as a woman, forcing him into those categories so irrelevant to his nature and so essential to my own. [...] For it was impossible to think of [Estraven] as a woman, that dark, ironic, powerful presence near me in the firelit darkness, and yet whenever I thought of him as a man I felt a sense of falseness, of imposture: in him, or in my own attitude towards him? (12)

La mirada de Genly no està lliure de prejudicis, i té sovint el molest vici de qualificar de “femenina” qualsevol característica poc agradable dels habitants de Gethen, però el text treballa continuament per fer visible aquest biaix i problematitzar les atribucions genèriques de la mirada de l'enviat.⁴

The Left Hand of Darkness fa evident aquesta tematització, des del moment que l'experiència de la trobada amb allò Altre és explorada des de les dues posicions en contacte: tant aliens són els éssers de Gethen per a l'explorador com ho és ell per als seus amfitrions (McGuirk 1986: 255). Les condicions complementàries de “normal” i “estrany”, doncs, apareixen en la seva dimensió contingent, lligades íntimament a la subjectivitat que les fa servir. Les dificultats d'aquest contacte estan tractades fins i tot amb un punt d'ironia molt significatiu. L'ambaixador de l'Ekumen és descrit com “a sexual freak or an artificial monster” (32) pels habitants de Gethen, alarmats per la idea d'estar rodejats de “eighty thousand worlds full of monsters out there among the stars” (39). “So all of them, out on this other planets, are in permanent kemmer? A society of perverts?” (36), es pregunta el “rei” de Karhide.

Alhora, però, el tractament de Genly com a *alien* porta a una altra subversió de les expectatives genèriques. Si el *topos* clàssic de la ciència-ficció *pulp* demana que l'Aliè, a banda de ser monstruós i amenaçador, tingui com a mínim tres ulls, sigui de color verd o li brilli la punta del dit índex, Genly, a més de disposar de mitjans propis per trucar a casa seva, és d'aparença sospitosament “normal”. A l'inrevés del clàssic enemic marcià que camufla la seva monstruositat per no ser reconegut pels humans, l'explorador, que es presenta obertament com a vingut de l'espai exterior, experimenta la tragèdia de no semblar prou aliè per a les expectatives dels habitants de Gethen. De fet, és la desgràcia de semblar “només” un “pervertit” el que fa que Genly sigui tancat en un camp de concentració per a individus “socialment perillosos” al poc temps d'entrar a Orgoreyn.

El xoc del retrobament, al final de la novel·la, amb els homes i dones que arriben al planeta després d'ell és un altre escena interessant, comparada per la crítica amb la tornada de Gulliver al món dels humans després de la seva darrera aventura. A part del fet que Genly no sigui reconegut, en un principi, com a “home” dins del grup d'andrògins, l'episodi serveix per explicitar un altre cop la contingència i la volatilitat de la qualificació d'Aliè. Per als nouvinguts al planeta, Genly no és reconeixible immediatament com a “propi” i, per al protagonista de la novel·la, els éssers humans bisexuals que retroba, lluny de tranquil·litzar-lo com a retorn a la

⁴ Genly, per exemple, diu de la persona encarregada d'ocupar-se del seu allotjament a Gethen “I thought of him as my landlady, for he had fat buttocks that wagged as he walked, and a soft fat face, and a prying, spying, ignoble, kindly nature” (48). Assumint implícitament la seva “feminitat”, l'ambaixador li pregunta quants parts ha tingut i ha d'escoltar amb sorpresa que no ha donat a llum a cap dels seus quatre descendents. És a dir, en les relacions sexuals que han resultat en engrundament, sempre ha desenvolupat genitals “masculins”.

“normalitat”, li semblen “like a troupe of great, strange animals of two different species; great apes with intelligent eyes, all of them in rut, in kemmer...” (296). Familiar, encara que perillós, per als estranys de Gethen, estrany per als seus antics companys, Genly deixa testimoni al text del seu trànsit continu entre les diverses posicions en la dualitat canviant Jo/Altre.

És aquest tractament de l'alteritat el que em sembla que fa interessant la novel·la per als estudis de gènere. Els habitants de Gethen no serveixen, com he apuntat abans, com a model de superació de la diferència, sinó com a entorn experimental per fer explícita l'accidentalitat del model de sexualitat naturalitzada del visitant bisexual. El viatge a través del gel és l'escenari ideal per al desenvolupament d'aquesta idea. Aïllats de la societat, l'assignació automàtica normalitat/anormalitat és impossible en la trobada individual. Estraven mateix observa amb lucidesa:

[Genly] is no more an oddity, a sexual freak, than I am; up here on the Ice each of us is singular, isolate. I as cut off from those like me, from my society and its rules, as he from his. There is no world full of other Gethenians here to explain and support my existence. We are equals at last, equal, alien, alone. (232)

A través de l'alternança de perspectives i veus narratives, en un entorn aïllat que despulla les convencions culturals de qualsevol aparença de naturalitat, el text mostra l'apropament d'ambdós personatges precisament mitjançant el reconeixement de la pròpia diferència.

En un episodi clau, comentant la religió de Karhide, Genly i Estraven tenen el següent diàleg:

–You're isolated, and undivided. Perhaps you are as obsessed with wholeness as we are with dualism.
 –We are dualists too. Duality is an essential, isn't it? So long as there is *myself* and *the other*.
 –I and Thou –he said. Yes, it does, after all, go even wider than sex... (234)

Per a la mirada de l'enviat, l'androgínia dels habitants de Gethen pot aparèixer superficialment com a solució al dualisme essencial masculí/femení que forma part de la seva visió del món com a “home”. Estraven, però, pot donar fe que la condició de l'androgin no implica una comunió mística amb una incerta unitat originària en la qual les diferències es dissolen: tota experiència humana pot tenir aquesta dimensió dual, precisament perquè l'alteritat va més enllà de la diferència genital. En aquest sentit, potser sí que es pot arribar a dir que la novel·la aconsegueix

apuntar a un espai “humà”, que trascendeix les categories sexuals tal i com les coneixem. La clau, però, està en que l'espai transcendent no es basa en la unitat i la universalitat sinó en la diferència i l'alteritat inherents a l'experiència humana.

La pròpia natura climatològica del planeta ofereix un altre espai interessant per a la il·lustració de la relació entre mirada i alteritat. Considerant que les convencions de la ciència-ficció com a gènere permeten la creació de gairebé qualsevol tipus d'espai narratiu, no és exagerat assignar a les característiques del món de la novel·la un paper significatiu en la interpretació del text. La majoria d'aproximacions crítiques han vist en el fred etern de Gethen una referència més o menys metafòrica de la condició sexual dels seus habitants. Rabkin (1986: 157), per exemple, apunta que del determinisme ambiental pren a Gethen el protagonisme que no té el determinisme sexual. Roberts (2000: 117) considera que l'hivern perpetu de Gethen serveix com a espai simbòlic per a la reflexió espiritualitzant:

barrenness is the appropriate environment for spirituality, because it focuses attention on the spirit rather than on the body [...] without the sexual distractions of gender, always referring us back to our corporeality, we too could acquire a more spiritual outlook on life.

Establir una equació unívoca entre “corporalitat” i “gènere”, però, oposant tots dos termes a “esperit”, em sembla una manera poc operativa d'interpretar el text. L'interès de la novel·la, i específicament del seu tractament de l'alteritat, és al meu parer que és capaç de mostrar la multiplicitat que amaga l'aparent unitat de l'androginia. De la mateixa manera, Gethen apareix al principi com un hivern perpetu per al visitant que ve d'un món amb alternança estacional, però l'experiència diària i, de manera dramàtica, l'aventura a través dels glaciers, li obren els ulls a l'existència d'altres patrons de canvi més enllà de les quatre estacions terrestres. L'hivern de Gethen no serveix, crec, per apartar l'atenció de la corporalitat dels seus habitants, sinó per tematitzar la necessitat d'una mirada diferent per apreciar els seus propis cicles, invisibles per a qui només l'entén com un clima uniforme i monoestacional.

Les descripcions de la religió Handaratta de Karhide actuen, crec, en una direcció similar. Bucknall (1981) i Bain (1986) han detallat i situat dins l'obra de Le Guin els diversos punts de contacte entre aquesta religió i models de pensament com el Taoista. Descrita per Genly com “a religion without institution, without priests, without hierarchy, without vows, without creed” (55), la Handaratta comparteix amb els sistemes filosòfics xinesos ja citats una visió orgànica i inclusiva de les dualitats i les oposicions. El poema que dona títol a la novel·la n'és una il·lustració clara:

*Light is the left hand of darkness
and darkness the right hand of light.
two are one, life and death, lying
together like lovers in kemmer,
like hands joined together,
like the end and the way (233-234)*

Relacionada directament amb aquesta visió integradora dels oposats, el pensament Handaratta implica una valoració clara de la ignorància per sobre del coneixement, en el sentit que només oblidant allò que se sap, l'abstracció apresada i projectada sobre el món, és possible arribar a entrar en contacte amb la realitat concreta del moment. Els Handaratta, a més, practiquen l'habilitat de l'adivinació que, paradoxalment, els serveix per reforçar la idea de la limitació del coneixement. A través de diversos exemples de com el coneixement del futur pot inhibir la capacitat d'actuar davant de la realitat, Faxé, vident Handaratta, dóna la clau d'aquesta pràctica en el seu sistema religiós: "we perfected and practice Foretelling [...] to exhibit the perfect uselessness of knowing the answer to the wrong question" (70).

Integrada amb la tematització complexa de la figura de l'*alien* i el valor metafòric de Gethen com a espai, l'extensa descripció de les pràctiques i la visió del món Handaratta es poden llegir, crec, com un altre element en la tematització dels perills de la imposició de la pròpia mirada sobre l'Altre i, en termes concrets, de l'accidentalitat del prejudici sexual binari sobre la sexualitat d'un ésser humà. En el seu viatge, físic i simbòlic, a través de la novel·la, l'enviat de l'Ekumen ha d'aprendre la ignorància Handaratta i oblidar les preguntes equivocades que eviten la comunicació amb Estraven. El dualisme genèric exclusiu no és un obstacle només perquè no pot situar els habitants de Gethen, sinó perquè impedeix que Genly pugui construir-se una posició de subjecte adient a l'objecte de la seva observació.

Spivack (1984: 57) cita la crítica de l'escriptor polonès Stanislaw Lem, que considera la novel·la un fracàs de caracterització psicològica perquè els habitants de Gethen no pateixen cap mena d'ansietat per la incertesa de la seva identitat sexual. Això és però, al meu parer, precisament un dels aspectes més reeixits de la novel·la: presentar de manera convincent una cultura on una de les categories culturals més naturalitzades de la nostra visió del món, el binarisme sexual, no és operativa. La lectura del text, és clar, ha de partir de l'acceptació del *novum* genèric del món ficcional i ha d'estar disposada a mantenir en suspens les pròpies ansietats sobre les qüestions de gènere. Esperar dels habitants de Gethen un estat de crisi contínua per la seva condició andrògina cinc sisenes parts del temps no és sinó projectar sobre el text la mateixa matriu binària que la novel·la intenta desautomatitzar.

The Left Hand of Darkness, com he intentat mostrar, aprofita els recursos de la ciència-ficció per plantejar qüestions molt properes als interessos dels estudis de gènere. A part de poder construir una població i

una cultura humanes bastides sobre un model de sexualitat diferent i establir un model de versemblança propi més enllà del realista mimètic, el text fa servir hàbilment la possibilitat de combinar discursos narratius, religiosos i científics per mostrar l'abast i les implicacions de diferents conceptualitzacions culturals de la sexualitat. L'elaboració del motiu clàssic del contacte amb allò Aliè, combinant l'exploració geogràfica amb la intel·lectual, permet al text d'il·luminar la complexitat de la construcció de la categoria d'alteritat i, alhora, estructurar l'evolució del personatge protagonista a través de la seva mirada canviant sobre l'Altre.

La novel·la és, al meu parer, un exemple significatiu de per què els estudis acadèmics no poden permetre's ignorar gèneres sencers de la cultura popular contemporània argumentant que els seus continguts no són més que propaganda massiva de l'establishment. *The Left Hand of Darkness* mostra com es pot aprofitar el potencial d'un gènere de la cultura popular per presentar de manera crítica temes que massa sovint es consideren província exclusiva de la crítica acadèmica.

BIBLIOGRAFIA

Albinski, N.B. (1988), *Women's Utopias in British and American Fiction*, London, Routledge.

Bain, D.C. (1986), "The *Tao Te Ching* as Background to the Novels of Ursula K. Le Guin" (1980), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY, Chelsea House: 211-224.

Brown, B. (1986), "The *Left Hand of Darkness*: Androgyny, Future, Present, and Past" (1980), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY, Chelsea House: 225-233.

Bucknall, B.J. (1981), *Ursula K. Le Guin*, New York, NY, Frederick Ungar.

Jameson, F. (1986), "World-Reduction in Le Guin: The Emergence of Utopian Narrative" (1975), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY, Chelsea House.

Jones, G., *Deconstructing the Starships: Science, Fiction and Reality*, Liverpool, Liverpool University Press.

Le Guin, U.K. (1969), *The Left Hand of Darkness*, New York, NY, Ace.

——— (1989a), "American SF and The Other" (1975), *The Language of the Night*, London, The Women's Press: 83-85.

——— (1989b), "Is Gender Necessary? Redux (1976/1987)", *Dancing at the Edge of the World: Thoughts on Words, Women, Places*, New York, NY: Grove Press: 7-16.

——— (2003), *The Birthday of the World*, New York, NY, Perennial.

Lectora 11 (2005)

(d)

McGuirk, C. (1986), "Optimism and the Limits of Subversion in *The Dispossessed* and *The Left Hand of Darkness*" (1985), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY, Chelsea House: 243-258.

Parker Rhodes, J. (1983), "*The Left Hand of Darkness*: Androgyny and the Feminist Utopia", *Women and Utopia. Critical Interpretations*, M. Barr i N.D. Smith (ed.), Lanham, MD, University Press of America :108-120.

Rabkin, E.S. (1986), "Determinism, Free Will, and Point of View in *The Left Hand of Darkness*" (1979), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY, Chelsea House: 155-169.

Roberts, A. (2000), *Science Fiction*, London, Routledge

Scholes, R. (1986), "The Good Witch of the West" (1975), *Ursula K. Le Guin*, H. Bloom (ed.), New York, NY: Chelsea House: 35-45.

Spivack, C. (1984), *Ursula K. Le Guin*, Boston, Twayne.

Suvin, D. (1979), *Metamorphoses of Science Fiction*, New Haven, CT, Yale University Press.

Tower Sargent, L. (1983), "A New Anarchism: Social and Political Ideas in Some Recent Feminist Eutopias", *Women and Utopia. Critical Interpretations*, M. Barr i N.D. Smith (ed.), Lanham, MD, University Press of America: 3-33.